

RECENSIONER

Alf Arvidsson: *Folklorens former*. Studentlitteratur, Lund 1999. 253 s. ISBN 91-44-00733-7.

Det har länge saknats en mer övergripande lärobok i folkloristik; många olika böcker och artiklar har fått utgöra en stor del av kurslitteraturen på grundutbildningen. Sedan 1978, när Alf Arvidsson övertog huvudansvaret för undervisningen vid etnologiska institutionen i Umeå, har han sett som en av sina uppgifter att ”finna en mer övergripande helhetssyn än vad som formulerades i de enskilda böckerna inom kurslitteraturen”. *Folklorens former* är avsedd som introduktionsbok inom etnologins A-kurser, men också som ”idékälla” och litteraturhänvisningar för uppsatser på B- och C-nivå.

Folkloristikens unika bidrag ”till helhetsämnet etnologi ligger i uppmärksamheten på särskilt intensiva former av kommunikation”, skriver Arvidsson i inledningen. Och kanske är det just detta som är ett av folkloristikens främsta kännetecken: där kan formerna och deras betydelse få lov att utgöra utgångspunkten, på ett sätt som idag inte är så vanligt inom den övriga etnologin. Att lyfta fram formerna innebär att se deras betydelse för vad som kommuniceras mellan människor. I fokus hamnar ”frågor kring formens betydelser, och hur folkloren förmedlar viktiga värden för de människor som använder den”.

Genom att uppmärksamma formerna vill Arvidsson också framhålla förekomsten av estetiska uttrycksformer i människors vardagliga samspel, därför har han valt att främst behandla muntligt överförd folklore. Många exempel är hämtade från det förindustriella bondesamhället, men i detta nya sammanhang får jag inte uppfattningen att folklore är något som fanns mer och var bättre förr; folklore är ”ett tidlöst fenomen”. De gamla ”genrerna” – sagor, sägner, ordspråk, talesätt etc. – finns med, men inte som något essentiellt, utan snarare som ”estetiska konventioner” eller ”tysta överenskommelser inom en grupp”.

I inledningen ger Arvidsson en överblick av folkloristikens historia, förhållandet till etnologin och olika definitioner av ämnet. Därefter följer fem kapitel med

olika huvudformer. Indelningen är inte gjord efter äldre genreindelningar, detta för att slippa ifrån deras normgivande inverkan, utan tar istället avstamp i de aktiviteter som är grundläggande i själva uttrycken, nämligen ”Att berätta”, ”Att tala”, ”Att ljuda”, ”Att röra sig” och ”Att ta roller”. Detta kan visserligen göra våld på gränsöverskridande aktiviteter, men uppmärksammas genom hänvisningar.

Kapitlet ”Att berätta” är det första och längsta, här finns också flera ”teoretiska aspekter som är giltiga för hela boken”. Det innehåller rubriker som ”att berätta sig själv”, ”att berätta sin grupp”, ”att berätta hjältar”, men tar också upp berättandets syften och en diskussion av genrebegreppet. Här finns avsnitt om berättandet inom en kultur och olika exempel från europeisk allmogemiljö, sjungna berättelser, berättandets poetik, samspel och roller. Arvidsson pekar på en rad olika narrativa uttryck, från olika tider och miljöer, och ger ingångar till hur vi kan betrakta dessa former. Den löpande texten innehåller litteraturhänvisningar och i en särskild ruta efter varje större avsnitt finns ytterligare tips på angränsande forskning.

Efter kapitlet om berättandets former följer ”talets”, vilket vid en första anblick kan tyckas svårt att skilja från det föregående. Det presenterar emellertid en rad språkliga former som inte är sammanhållna berättelser, t.ex. ordspråk, talesätt, rim, ramsor, böner, gåtor, namnskick och dikter och som kanske mer bygger på en känsla för tal och språk. Visorna, som både kan räknas som berättelser och tal, återkommer under denna rubrik – liksom under nästa, som handlar om ”att ljuda”.

När jag läser avsnitten om visorna, mitt eget område, slår mig tanken att denna bok präglas av respekt och intresse för olika slags forskning. I inledningen säger Arvidsson att han främst kommer att lyfta fram aktuella perspektiv och frågeställningar. Här finns sålunda en bra överblick över det nu pågående och för dagen rådande, men dessutom har han lyckats ge nytt rum för äldre forskning. Kanske är detta också något som är signifikativt för folkloristiken. I och med att intresset för formerna har funnits med under en lång tid finns det fortfarande äldre forskning som är relevant att förhålla

sig till eller att hämta idéer från. Detta är betydelsefullt för ämnesidentiteten. När det gamla ställs i ny dager kan man också göra nya kopplingar. En del av bokens styrka ligger just i sammanställningen över forskning och att den ger så många tips för vidare studier, främst i nordisk litteratur, men med en god översikt över väsentliga internationella verk.

I de avslutande kapitlen behandlar Arvidsson dels "Medierad folklore", dvs. "uttryck som förmedlas i 'fixerad form'", dels olika problemområden och metodologiska diskussioner i folkloristisk forskning. Boken avslutas med en sammanställning över "Forskning och institutioner" samt olika tidskrifter som är relevanta inom ämnet. Litteraturlistan är utförlig. Ett sakregister finns i slutet, men personregister saknas.

Under läsningens gång blir jag överväldigad av alla former som folklorister kan utforska. Det ligger mycket arbete bakom en bok som *Folklorens former*. Som lärare i folkloristik är jag tacksam över att Alf Arvidsson har tagit sig an denna uppgift. Flera kollegor i Norden tackas i förordet, vilket borde medföra att boken är förankrad på en rad institutioner. Det är en utmärkt handbok i folkloristik. Min invändning är att boken i sin helhet känns som en väl stark dos för nybörjare. Det är inte en bok att sträckläsa. Vid en rak genomläsning är det svårt att ta till sig allt, eftersom boken inte är kumulativt uppbyggd, och kanske är vissa delar lättare att tillgodogöra sig för den som har nått till B- eller C-nivå i utbildningen. Men bokens svaghet är samtidigt dess styrka. *Folklorens former* innehåller en mängd uppslag, tolkningsmöjligheter och litteraturhänvisningar till en rad kreativa uttrycksformer och kommer inte minst att ge värdefulla ingångar och litteraturtips för den uppsatsskrivande.

Folklorens former är en uppslags-, idé- eller handbok för folklorister – något som vi länge har saknat – och den kommer förhoppningsvis att medverka till att ge folkloristiken en starkare position såväl inom etnologin som i den övriga akademiska världen.

Annika Nordström, Göteborg

Tordis Dahllöf: "Byta ett ord eller två..."
Kunskapsmöten är kulturmöten är människomöten. Carlssons, Stockholm 1998.
142 s. ISBN 91-7203-339-8.

Tordis Dahllöfs bok är närmast en essäsamling med stor spännvidd kring identitetsfrågor, kommunikations-

processer och omvärldsuppfattningar i "den verklighet varur individers och grupper agerande växer fram". Liksom i tidigare studier använder hon skönlitterära författares texter för att sammanfoga och belysa den ämnesmässiga empirin.

"Culture is learned" är rubriken på hennes första tema. Ungdomsforskning fokuserar möten mellan ungdomar, menar Dahllöf, men sällan faktiska möten mellan unga och deras föräldrageneration. Skönlitterära texter ger däremot sådana exempel ur många kulturer. Hur författare berättar om barns relationer till vuxna och om deras möten med normer och värderingar tolkas med etnologiska aspekter.

Kärnan i de kulturella betingelserna förmedlas av författare med förmåga att reflektera känslans koppling till faktiska upplevelser. Likaså lyfter Dahllöf ur texter fram "samband mellan plats och människa som utgör kärnan i den personliga identiteten".

"Etniskt liv" är nästa tema vilket börjar med en översikt över berömda antropologers möten med ursprungsbefolkning i olika forskningsfält. Möten mellan kulturer blir belysta i litterära skildringar, som kan handla om familjer där parter med olika etniskt ursprung känt sig inlåsta bakom sina kulturella gränser. Författare som berättar om egna upplevelser kan skildra hur kulturmöten genom generationer i släkten gett kontinuerliga erfarenheter av det främmande. Föräldrar kan bära med sig svåra upplevelser som ger avtryck även i barnens livsvärldar, vilket *Children of the Holocaust* kunnat vittna om.

Kulturmöte med annat perspektiv är en indiars erfarenheter i en dansk landsby skildrade genom hans egna kulturella glasögon: "Reddys reflektioner ger oss den utanförståendes klara uppfattning om djupgående kulturella olikheter" är Dahllöfs kommentar.

Detta är bara några exempel ur det rika registret av författartexter som själva får tala, samtidigt som de tolkas genom etnologens kunskapsfilter.

Därefter kopplar hon in på ett annat spår med Åke Dauns analys av svensk mentalitet. Det framgår inte tydligt i hennes presentation på vilket sätt denna kvantitativa och komparativa undersökning hör hemma inom temat "Etniskt liv".

Behovet av kontrastiva analyser med historiskt perspektiv motiveras genom Sjöborapporterna med expressiva titlar: Gunnar Alsmarks/Paula Uddmans *Att möta främlingar* och Björn Fryklunds/Tomas Peterssons *Vi mot dom*. En mångfacetterad forskning har under de senaste decennierna fokuserat kulturmöten